

Recenzja rozprawy doktorskiej

Pani mgr lic. Joanny Wołczyńskiej-Kutkiewicz pt. „Uzależnienie od alkoholu jako przyczyna niezdolności do zawarcia małżeństwa w wyrokach Sądu Kościelnego w Radomiu w latach 2000-2017” (Warszawa 2022, ss. 350), przygotowana w związku z powołaniem do funkcji recenzenta w dniu 8 listopada 2022 r. przez Radę Dyscypliny Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

1. Temat, problem badawczy

Kwestia nieważności małżeństwa kanonicznego oraz procedura o jej orzekaniu stanowi przedmiot zainteresowania zarówno osób profesjonalnie zaangażowanych w poradnictwo, duszpasterstwo, praktykę sądową i adwokacką, osób zainteresowanych ze względu na problemy powstałe we własnym małżeństwie, w rodzinie lub grupie społecznej, jak również w kontekście podawanych nierzadko w formie sensacyjnej informacji o orzeczeniach zapadłych w odniesieniu do osób znanych publicznie ze świata polityki, biznesu czy szeroko pojętej kultury.

Jednym z pojawiających się pytań o przyczyny nieważności małżeństwa jest pytanie, czy uzależnienie od alkoholu może stanowić okoliczność, która w konsekwencji może doprowadzić do nieważności małżeństwa. Wśród obszarów, w których uzależnienie może mieć znaczenie dla ważności małżeństwa kanonicznego, jest jego wpływ na zdolność do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich z przyczyn natury psychicznej, które znajdują swoje źródło właśnie w uzależnieniu (kan. 1095 n. 3 KPK, kan. 818 n. 3 KKKW).

Stąd też każde opracowanie dotyczące tej kwestii staje się aktualne m.in. ze względu na pojawiające się coraz to nowe stany faktyczne, nowe badania i osiągnięcia nauk medycznych i społecznych (psychologia, prawo, prawo kanoniczne) oraz nowe orzecznictwo Trybunału Apostolskiego Roty Rzymskiej oraz sądów lokalnych Kościoła katolickiego.

W ten nurt opracowań naukowych wpisuje się recenzowana rozprawa. Tytuł pracy jest sformułowany zasadniczo prawidłowo. Wydaje się jednak, że oryginalny problem

badawczy został właściwie zamknięty w dwóch rozdziałach: trzecim i czwartym (s. 123-318), które traktują o orzecznictwie Sądu Kościelnego w Radomiu, natomiast dwa pierwsze rozdziały (s. 18-122) są omówieniem, na podstawie literatury, zagadnień już wcześniej obszernie opracowanych przez innych uznanych autorów, specjalistów w zakresie medycyny, psychologii i prawa kanonicznego.

Autorka opisuje przedmiot naukowy rozprawy jako „odpowiedź na pytanie, w jaki sposób alkoholizm może negatywnie wpłynąć na wyrażenie zgody małżeńskiej, poprzez wywołanie zaburzeń psychicznych, osobowościowych, uniemożliwiających podjęcie istotnych obowiązków małżeńskich, a tym samym na nieważne zawarcie małżeństwa”. Tak sformułowany cel rozprawy nie wydaje się być precyzyjny, gdyż zasadnicza nowość rozprawy, jak wyżej już to zostało napisane, dotyczy jurysprudencji konkretnego sądu kościelnego w określonym temacie pracy okresie, a nie zreferowanej już, a wielokrotnie opracowanej od strony doktrynalnej kwestii relacji uzależnienia od alkoholu i niezdolności do małżeństwa.

Można więc stwierdzić, że, o ile temat pracy nie nasuwa wątpliwości, to nie do końca konsekwentnie został on „przełożony” na sformułowanie problemu badawczego, a w konsekwencji także konstrukcję pracy.

2. Metoda naukowa, źródła, piśmiennictwo

Doktorantka we wstępie do rozprawy (s. 15) pisze, że zastosowała w niej „metodę dogmatyczno-prawną z analizą dokumentów w formie orzeczeń z procesów o stwierdzenie nieważności małżeństwa”. O ile należy się zgodzić w odniesieniu do drugiej części powyższego stwierdzenia, gdyż rzeczywiście w drugiej części pracy (rozdziały trzeci i czwarty) ma miejsce analiza orzecznictwa, o tyle zastosowanie w jej pierwszej części metody dogmatyczno-prawnej jest śladowe. Raczej dominuje metoda opisowa z elementami syntezy.

Odnosnie do wykorzystanych źródeł należy zauważyć, że istotnymi źródłami pracy są wyroki Sądu Kościelnego w Radomiu w zakresie określonym tematem rozprawy w liczbie 35 orzeczeń. Ponadto w spisie źródeł wykazane są źródła „papieskie” (8 pozycji), „soborowe” (1 pozycja), „orzeczenia Trybunału Roty Rzymskiej” (31 pozycji), „Kościół w Polsce” (1 pozycja) i „inne” (4 pozycje). Zarówno zastosowany podział (zwłaszcza forma

stylistyczna tytułów poszczególnych części), jak i zawartość budzą zastrzeżenia. Wypowiedzi papieskie są opisywane raz w języku łacińskim, innym razem w języku polskim, a jeszcze innym razem po podaniu opisu w języku łacińskim, następuje opis w języku polskim.

Odnośnie do orzecznictwa rotalnego należy stwierdzić, że na 31 przywołanych wyroków, w opisach 6 znajdują się błędy, polegające na niekonsekwentnym stosowaniu skrótów lub pisowni nazwisk audytorów, w tym trzy wyroki autorstwa audytora o nazwisku „Coram” (sic!).

Odnośnie do spisu literatury, należy zauważyć, że zawiera on 242 pozycje o różnej wartości naukowej. W większości są to publikacje polskojęzyczne i nie zawsze najnowsze. W spisie literatury, a co za tym idzie także w przypisach, da się zauważyć wiele niedokładności, co sprawia wrażenie, że Autorka nie korzystała z niektórych pozycji bezpośrednio, ale za pośrednictwem innych publikacji. Np. publikacja J.J.G. Failde (spis bibliografii, s. 333), która została opisana jako artykuł w czasopiśmie, gdy tymczasem jest to 700-stronicowa monografia (w spisie bibliografii jest opis poprawny, ale już w przypisach na s. 102 monografia ta została potraktowana jako artykuł w czasopiśmie).

Kolejnym przykładem jest pozycja zamieszczona na s. 340 i w przypisie nr 317 na s. 93, której autorstwo przypisano J.M. Pinto Gomez, M. Serrano, U. Navarette, podczas, gdy chodzi o artykuł jednego autora (J.M. Pinto Gomez). Ponadto w tytule artykułu są błędy literowe.

Nie wszystkie pozycje wymienione w spisie bibliografii zostały wykorzystane w pracy (brak w przypisach), np. autorów takich jak Kochański, Kamiński, Linowski, Skrzydło, Durasiewicz.

Należy także zauważyć brak wykorzystania w pracy Instrukcji procesowej „Dignitas connubii”.

3. Struktura pracy

Praca jest dość obszerna, zawiera 350 stron i składa się ze strony tytułowej, spisu treści, wykazu skrótów, wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia, bibliografii oraz streszczeń w języku polskim i w języku angielskim.

We wstępie (s. 13-17) Doktorantka uzasadnia temat pracy, krótko odnosi się do wykorzystanych źródeł, literatury i metod badawczych, po czym przedstawia zawartość poszczególnych rozdziałów pracy.

Są tu jednak także pewne mankamenty. Autorka zapowiada np. wykorzystanie w pracy magisterium Benedykta XVI (s. 15), ale w treści pracy już tego znaleźć nie można.

Rozdział I pt. „Alkoholizm jako choroba” (s. 18-60) składa się z sześciu części i podsumowania. Doktorantka rozpoczyna od dwóch części o charakterze informacyjno-publicystycznym. Niepotrzebnie zamieszcza ciekawostki historyczne i informacje o zawartości alkoholu w różnych napojach. W części trzeciej zaś referuje poglądy E.M. Jellinka na problem uzależnienia od alkoholu. Część czwarta i piąta są już bliżej tematu pracy, a dotyczą czynników mających wpływ na rozwój alkoholizmu (genetycznych, społeczno-kulturowych, psychologicznych i duchowych) oraz konsekwencji wynikających z nadużywania alkoholu (zdrowotnych, społecznych i zawodowych). W części szóstej zostały trafnie przedstawione konsekwencje dla życia rodzinnego (rodzina dysfunkcyjna, współuzależnienie).

Rozdział II pt. „Uzależnienie od alkoholu a zdolność do zawarcia małżeństwa” (s. 61-122) składa się z pięciu części i podsumowania. Autorka rozpoczyna od zapowiedzi omówienia alkoholizmu w relacji do istotnych obowiązków małżeńskich, systematyzując swoje rozważania według kryterium dóbr małżeństwa (bonum coniugum, bonum prolis, bonum fidei, bonum sacramenti). W części czwartej Doktorantka omawia jurysprudencję Roty Rzymskiej dotyczącą spraw o nieważność małżeństw, w których wystąpił problem alkoholizmu.

Kolejne dwa rozdziały są skonstruowane w ten sam sposób.

Rozdział III pt. „Alkoholizm jako przyczyna nieważności małżeństwa w wyrokach pozytywnych wydanych w sądzie kościelnym w Radomiu w latach 2000- 2017” (s. 123-222) zawiera omówienie 18 wyroków, a rozdział III pt. „Alkoholizm jako przyczyna nieważności małżeństwa w wyrokach negatywnych wydanych w sądzie kościelnym w Radomiu w latach 2000-2017” (s. 224-318) zawiera omówienie 17 wyroków. Zdaniem recenzenta brzmienie tytułów rozdziałów nie odpowiada brzmieniu tytułu pracy, w którym jest mowa o „uzależnieniu od alkoholu jako przyczynie niezdolności do zawarcia małżeństwa”, a nie o „uzależnieniu od alkoholu jako przyczynie nieważności małżeństwa”.

Niepotrzebnie też powtarzana jest zamieszczona w tytule dysertacji nazwa sądu i lata, w których wydano wyroki, będące podstawą opracowania.

Jak wspomniano wyżej w rozdziale III i IV omówione zostały wyroki Sądu Kościelnego w Radomiu, co właściwie jest sednem przedłożonej rozprawy. Wyroki są omówione według schematu: przebieg sprawy, prawne podstawy orzeczenia, faktyczne podstawy orzeczenia, świadkowie, ekspertyza, uwagi do wyroku. Na zakończenie każdego rozdziału dokonano podsumowań.

Lektura tych rozdziałów jest interesująca ze względu na przedstawienie różnych sytuacji życiowych i dramatów rodzin, w których dochodziło do nadużywania alkoholu. Jednak jest to jedynie omówienie przebiegu spraw na podstawie wyroków, przytoczenie obszernych fragmentów zeznań i fragmentów opinii biegłych. Jest to więc raczej „antologia” zeznań i ekspertyz, a nie synteza jurysprudencji badanego sądu. Punkt zatytułowany „uwagi do wyroku” de facto zawiera fragmenty uzasadnienia wyroków, a nie autorskie (aprobujące lub krytyczne) uwagi autorskie dotyczące wyroku. Doktorantka włożyła wiele pracy w wyszukanie i zapoznanie się z wyrokami, jednak „zatrzymała się w pół drogi” tylko je referując. Ten brak rekompensują w części podsumowania rozdziałów, a zwłaszcza zakończenie rozprawy, zawierające ciekawe i dobrze sformułowane wnioski.

4. Podsumowanie

Podsumowując, stwierdzam, że przedstawiona mi ponownie do oceny rozprawa doktorska Pani mgr lic. Joanny Wołczyńskiej-Kutkiewicz pt. „Uzależnienie od alkoholu jako przyczyna niezdolności do zawarcia małżeństwa w wyrokach Sądu Kościelnego w Radomiu w latach 2000-2017” napisana pod kierunkiem ks. dra hab. Marka Saja, prof. ucz., potwierdza, że Doktorantka prezentuje zasadniczo ogólną wiedzę teoretyczną w dyscyplinie „prawo kanoniczne” oraz zasadniczo posiada umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, zaś przedmiotem rozprawy jest dość oryginalne rozwiązanie problemu naukowego.

W związku z uwzględnieniem w większości krytycznych uwag zawartych w poprzedniej recenzji z dnia 9 stycznia 2023 r. uważam, że można Doktorantkę dopuścić do dalszych etapów postępowania w sprawie nadania stopnia doktora w dyscyplinie prawo

kanoniczne, zgodnie z ustawą z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz.U. 2022, poz. 574 z późn. zm.).

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'L. Polakowski', written in a cursive style.

Lublin, dn. 1 marca 2023 r.